

Mogelijkheden voor ontmoetingen

In het (basis)onderwijs

Een uitgave van het Kenniscentrum Gemengde Scholen

kenniscentrum
gemengde scholen

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Contacten.....	3
Vriendschapsscholen.....	4
'Stadsscholen'	4
Voorwaarden voor succes	5
Voorschool en voortgezet onderwijs	6
Colofon	7

Inleiding

Segregatie in het onderwijs heeft te maken met het aanmeldbeleid van scholen, het keuzegedrag van ouders en met name in het basisonderwijs ook met woonsegregatie. Wanneer een buurt sterk gesegregeerd is en er voornamelijk mensen wonen met eenzelfde opleidingsniveau en inkomen, dan hebben gemengde basisscholen niet of nauwelijks een kans. Om leerlingen uit die buurten toch in contact te brengen met leerlingen met een (deels) andere achtergrond, worden verschillende activiteiten georganiseerd. Die kunnen eenmalig zijn of bijvoorbeeld een keer per jaar georganiseerd worden, ze kunnen ook bestaan uit duurzame regelmatige contacten tussen twee scholen. Op die manieren wordt de segregatie toch af en toe enigszins doorbroken: leerlingen doen ervaring op in het contact maken en omgaan met leeftijdgenoten met andere achtergronden. Dat is waardevol en daarom noemen we er hier enkele voorbeelden van.

Wij richten ons hier vooral op het basisonderwijs. Maar wat we hier weergeven kan ook inspirerend zijn voor het voortgezet onderwijs en de voorschoolse opvang. Voor alle vormen van onderwijs geldt, dat het verstandig is ouders goed over de activiteiten te informeren en hen waar mogelijk ook te betrekken. Zij bieden immers een voorbeeld voor hun kinderen.

Contacten

Basisscholen uit verschillende buurten kunnen een gezamenlijke activiteit organiseren, bijvoorbeeld voor (een groep uit) de bovenbouw. Zeker wanneer die activiteit goed wordt voorbereid in de klas en daar ook wordt nabesproken, dan kan die activiteit tot contacten leiden waar leerlingen echt van leren en een doorkijkje krijgen in levens van anderen.

Sommige scholen doen een dergelijke activiteit elk jaar. Een knelpunt daarbij kan zijn dat het de nodige tijd kost om zoiets te organiseren, terwijl leerkrachten al veel taken hebben. Wanneer er budget is, bijvoorbeeld vanuit de gemeente die ontmoetingen wil stimuleren, dan kan gebruik worden gemaakt van ontmoetingsactiviteiten die door organisaties van buiten de school worden aangeboden.

Een voorbeeld daarvan is Welkom in mijn Wijk. Stichting WIMW zorgt dan voor een 'match' met een partnerschool, een leerkrachtenhandleiding en projectboekjes voor leerlingen. Er zijn ook begeleiders bij de ontmoetingen van de doelgroep: leerlingen uit de bovenbouw.

In het op coöperatief leren gebaseerde programma leiden leerlingen elkaar rond in hun eigen wijk, bereiden dat goed voor en kijken erop terug. Zo leren zij van en met elkaar; bovendien wordt door de invulling ook een bijdrage geleverd aan burgerschapsvorming. Welkom in mijn Wijk kent ook een online variant en werkt in sommige steden samen met Vreedzame Scholen. Zie <https://welkominmijnwijk.nl/>.

Vriendschapsscholen

Twee basisscholen uit verschillende buurten en/of met verschillende leerlingpopulaties kunnen ook meer duurzaam contact organiseren. Bijvoorbeeld dat leerlingen uit groep 7 of 8 elke maand een middag contact hebben en dan samen dingen doen, terwijl ze tussendoor ook digitaal contact onderhouden (in tweetallen of in groepjes met *social media* of met de hele klas via video, bijvoorbeeld met Zoom of Teams). Dan wordt er gesproken van vriendschapsscholen. Dat vergt veel tijd en inspanning, maar wanneer het doelgericht en goed wordt georganiseerd, dan levert het ook veel op.

Het Kenniscentrum Gemengde Scholen heeft in 2012 een brochure gemaakt over vriendschapsscholen, die nog steeds inspiratie kan bieden (maar vanzelfsprekend geen actueel overzicht biedt van steden waar vriendschapsscholen bestaan). Zo staan er tips in voor scholen en gemeenten, worden voorbeelden beschreven en wordt het proces in stappen van start via verdieping naar structureel uitgewerkt met oog voor de bijdrage van verschillende actoren. Zie <http://www.gemengdescholen.nl/artikel/vriendschapsscholen/>

Een voorbeeld van vriendschapsscholen uit twee wijken in Utrecht, wordt hier beschreven:

<https://www.spoutrecht.nl/tuindorp-en-overvecht-samen-een-vriendschapsschool/> Dat artikel is uit 2018 en de twee scholen hebben nog steeds vriendschapsbanden. Inmiddels wil de gemeente Utrecht vriendschapsscholen gaan stimuleren en een optie daarbij is vriendschapsscholen opzetten als een vervolg op het programma Welkom in mijn (vreedzame) Wijk.

‘Stadsscholen’

Micha de Winter (Universiteit Utrecht) heeft het belang van ontmoetingen tussen leerlingen met deels verschillende achtergronden herhaaldelijk onderstreept. Aanvankelijk noemde hij wat hier als ‘vriendschapsscholen’ wordt beschreven ook ‘stadsscholen’ (zie bijvoorbeeld <https://voo.nl/nieuws/stadsschool-als-remedie-tegen-vooroordelen>). Later ging hij ‘stadsscholen’ nader invullen: twee scholen die structureel bijvoorbeeld op vrijdagmiddag gezamenlijke lessen en ontmoetingsactiviteiten organiseren. Bijvoorbeeld lessen gymnastiek of culturele en kunstzinnige vorming. Daarbij dacht De Winter zowel aan basis- als voortgezet onderwijs.

De Universiteit Utrecht heeft onderzoek gedaan naar bestaande voorbeelden van ‘stadsscholen’, zoals basisscholen die vriendschapsscholen zijn, een programma voor onderling contact tussen ouders met kinderen op een gemengde school, of een brede school voor voortgezet onderwijs die contacten tussen leerlingen van vmbo en havo/vwo organiseert samen met een klankbordgroep van brugklasleerlingen. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de voorwaarden om van dergelijke ontmoetingen een duurzaam succes te maken en aan de dilemma’s die er spelen. Zie voor de rapportages, waaronder Ontmoeten in ‘De Stadsschool’ <https://netwerkunion.sites.uu.nl/stadsschool/>.

Voorwaarden voor succes

Het doel van de contacten en ontmoetingen is steeds, dat leerlingen van deels verschillende achtergronden elkaar beter leren kennen. Daarbij is het verstandig om de doelen precies te omschrijven, bijvoorbeeld: dat leerlingen met verschillende sociaal-economische en etnisch-culturele achtergronden elkaar ontmoeten, dat vooroordelen en stereotypen worden verminderd, en dat empathie en vaardigheden in het omgaan met verschillen worden vergroot.

Wanneer ontmoetingsprojecten ook aan andere voorwaarden voldoen (waarop we hieronder ingaan), dan blijkt vaak dat de aanvankelijk in het oog springende verschillen minder belangrijk worden en de overeenkomsten als belangrijker worden ervaren. Een programma als Puberruil (waarbij pubers na een kennismaking enkele dagen van leven ruilden) liet zien hoe snel dat kan gaan: een jongere die er punk uitzag en een jongere die er gothic uitzag keken elkaar eerst vreemd aan, maar ervoeren al snel dat ze toch ook veel gemeenschappelijks hadden, bijvoorbeeld in de omgang met hun ouders of in een voorkeur voor hamburgers. En door een paar dagen in de schoenen van een ander te gaan staan kijk je even buiten je eigen bubbel. Vanaf eind 2021 is het programma weer op tv.

Puberruil laat ook zien dat het zowel gaat om identiteitsvorming als om bredere verbondenheid. Met andere woorden om het ontwikkelen van twee vormen van sociaal kapitaal: *bonding & bridging*. Bij *bonding* gaat het om je thuisvoelen bij mensen die in een aantal opzichten op je lijken (zoals familie), bij *bridging* gaat het om verbinding met mensen die in een aantal opzichten anders zijn dan jij (bijvoorbeeld qua opleiding en inkomen, cultuur of etniciteit). Die twee vormen van sociaal kapitaal kunnen elkaar versterken: je bouwt een steviger identiteit als je een plek vindt te midden van andersdenkenden. Beide zijn dus van belang; beide gaan over vertrouwen en netwerken.

Het idee is dat van (overbruggende) ontmoetingen een positief effect uitgaat, onder meer op beelden die leerlingen van elkaar hebben en op de manier waarop zij met elkaar omgaan. Dat idee is gebaseerd op de 'contacthypothese' en er is veel onderzoek dat aangeeft dat die hypothese onder bepaalde voorwaarden klopt. Die voorwaarden zijn: gelijke status tussen groepen, gemeenschappelijke doelen, samenwerking tussen groepen, en steun van institutionele autoriteiten. Scholen kunnen goed aan deze voorwaarden voldoen en zo positieve resultaten behalen met ontmoetingsprojecten. Vanzelfsprekend zijn ook de duur en intensiteit van de contacten van belang voor de mate waarin resultaten mogen worden verwacht. Meer informatie over voorwaarden is te vinden in de brochure van Movisie 'Waarom contact werkt' ([rapport_kis_kennisdokument_wat_werkt_bij_ontmoeten_2020_0.pdf](#)). Ook de brochure 'Opgroeien zonder vooroordelen' biedt relevante aanknopingspunten, met name voor het basisonderwijs ([opgroeien_zonder_vooroordelen-def_0.pdf \(kis.nl\)](#)).

Op de meeste scholen is er aandacht voor leren discussiëren en omgaan met conflicten. Veel ontmoetingsprojecten besteden daar ook aandacht aan en de betrokken scholen bespreken van te voren welke gezamenlijke aanpak ze daarbij kiezen. Op die manier is iedereen voorbereid op het feit dat als je elkaar vaker ziet, de kans op meningsverschillen en conflicten groter wordt (zoals de conflicthypothese aangeeft).

Overbruggende ontmoetingsprojecten vragen veel van leerkrachten/docenten. Hoe kun je bijvoorbeeld vruchtbaar over vooroordelen praten in een divers samengestelde groep, of discussiëren over gevoelige onderwerpen in een vaak steeds meer gepolariseerde wereld? Het is goed om na te gaan in hoeverre de betrokken leerkrachten/docenten daartoe in staat zijn of dat zij daar nader voor geschoold kunnen en willen worden op specifieke gebieden. Bijvoorbeeld omgaan met verschillen of met meningsverschillen en conflicten. Dergelijke expertise vergroten is goed voor het vervullen van een voorwaarde voor succes van ontmoetingsprojecten, maar kan ook een plek hebben in de schoolontwikkeling. Dat draagt er bovendien toe bij dat de ontmoetingsprojecten geborgd worden in de deelnemende scholen.

Voorschool en voortgezet onderwijs

Zoals eerder opgemerkt richten wij ons hier vooral op het basisonderwijs. Maar de inhoud van deze notitie kan ook inspirerend zijn voor het voortgezet onderwijs en de voorschoolse opvang.

In de voorschoolse fase is (ondanks de harmonisatie) nog vaak sprake van segregatie op basis van opleiding en inkomen van ouders, maar integrale kindcentra (IKC) doorbreken die segregatie en kunnen inspelen op de gemengde populatie.

In het voortgezet onderwijs bieden bijvoorbeeld brede scholengemeenschappen, zeker wanneer ze op één locatie zitten, goede kansen om ontmoetingen binnenshuis te organiseren. Dat geldt ook voor initiatieven die gericht zijn op onderwijs aan 10-14 jarigen (zie onze brochure <http://www.gemengdescholen.nl/kennisbank/van-kenniscentrum/brede-brugklas/>).

In beide gevallen gaat het dan niet langer om contacten tussen scholen of organisaties maar om contacten binnen een organisatie (een IKC of vo-school). Daarbij kan je inspiratie ontlenen aan onze notitie over inspelen op een gemengde populatie <http://www.gemengdescholen.nl/kennisbank/van-kenniscentrum/inspelen-op-een-gemengde-populatie/>.

Colofon

Tekst: Guido Walraven

Met dank aan: Carlijn Cock (gemeente Utrecht), Maartje van Dijken (Universiteit Utrecht) en Sharon Polak (Welkom in mijn Wijk) voor hun input.

Publicatiedatum: december 2021

Logo: René de Haan

Dit is een uitgave van het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Mocht u na het lezen van deze brochure meer informatie willen hebben over het mengen van scholen in het algemeen, dan kunt u terecht op www.gemengdescholen.nl. Ook voor ondersteuning of advies kunt u bij het Kenniscentrum Gemengde Scholen terecht.

